

שיחה בין ח"כ בבה אילוסון וח"כ עדה פישמן מימון במחנה הכנסת, 1952
צילום: הנס פין, לע"מ

מנחם בגין ואסתר רזיאל נאור צילום: ארכיון הכנסת

גולדה מאיר בישיבת ממשלה, 1949 צילום: הוגו מנדלסון, לע"מ

הח"כיות שעשו היסטוריה

סיפורן של 12 הנשים בכנסת הראשונה עומד במרכז ספר חדש שכתבה פרופ' מרגלית שילה. עכשיו היא מספרת על מה שלמדה מהפרוטוקולים שעליהם התבססה ועל החוקים שעברו אז ביוזמת נשים. ומה לדעתה היו עושות חברות הכנסת הראשונה לו היו רואות את הכנסת הנוכחית? "הן היו בורחות"

אילנה שטוטלנד

פ

רופ' מרגלית שילה צוחקת למשמע השאלה עד כמה היו חברות הכנסת הראשונה שונות מחברות הכנסת הנוכחית. "הבדל מהותי בין או להיום הוא, כמובן, הנימוס וסגנון הדיבור", היא מסבירה את הצחוק. "אתאר לך אנקדוטה. יהודית שמחוני, אחת מחברות הכנסת הראשונה, סיפרה שהיא הביאה שני ילדים שלה לכ"נ. הם ישבו ביציע האורחים, והיא ציפתה שהם ישתעממו. אף שאז דיברו בכנסת בטונים אחרים מאלה שקיימים שם היום, להפתעתה של שמחוני הילדים אמרו שהיה מאוד מעניין, שהכנסת היא מקום מלא חיים".

במים אלה יצא לאור ספרה של שילה, "המחור קקות הראשונות ומעמד האישה בראשית המדינה 1949-1951" (הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית). בספר היא מספרת, בין היתר, מה הכין את חברות הכנסת הראשונות לתפקידן החדש, מה היו

הספר "המחוקקות הראשונות ומעמד האישה בראשית המדינה 1949-1951"

האינטרסים הפמיניסטיים שלהן, אם היו, ואילו חר"קים הן יזמו. הספר פורש את מטרותיהן והישגיהן של 12 חברות הכנסת הראשונות בכהונת הכנסת הראשונה, שנמשכה כשנתיים וחצי. עיון מעמיק בפרוטוקולים של מליאות הכנסת וועדותיה, בעיתוני התקופה ובמחקרים סיפק למ' חברת מידע רב בנושאים אלה. הספר עוסק רבות בתפיסת מעמדה של האישה בישראל בראשית ימי המדינה דרך בחינה של החקיקה בעניין זה, שהשפעתה נמשכת גם כיום.

גולדה ועוד 11

פרופ' שילה היא גמלאית של המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה באוניברסיטת בריאלין, חלוצה בהוראת ההיסטוריה של הנשים היהודיות בארץ ישראל מאמצע המאה ה-19 ועד להקמת המדינה. היא כתבה וערכה ספרים ומאמרים רבים שערו

בכנסת הראשונה, מספרת שילה, כיהנו בורזומנית 11 ח"כיות. בהמשך אחת עזבה ואחת התווספה, כך שבסך הכל כיהנו 12 חברות כנסת. "כולן היו פעיי"לות בארגוני נשים או בארגונים יישוביים", היא מציינת. "כולן היו נשים בעלות השכלה. להוציא רווקה אחת, כולן היו בעלות משפחה. חברת הכנסת המוכרת ביותר בכנסת זו היא כמובן גולדה מאיר, שהייתה גם שרה בתקופה הזו".

אילו דברים נוספים אפיינו את חברות הכנסת הראשונה?

"למשל, ההופעה החיצונית. בעיתון 'דבר הפוע' לת' פורסמה תמונה של שמונה חברות כנסת מתנו"רת הפועלות. כולן היו עם שיער אסוף, פנים מאוד רציניות, ולבוש שהוא בדרך כלל חליפות או שמ"לות מאוד שמרניות. זאת, לעומת חברות כנסת של היום שמתחררות בשיער ארוך ובלבוש שלרוב הוא מאוד לא שמרני. חברות הכנסת הראשונה הרגישו שהן נשים. חברת הכנסת היחידה מביניהן שהייתה נציגת מפלגת נשים, 'ויצו התאחדות', אמרה: 'אנח'נו שונות, אחרות אנו. מרגישות אחרות אנו'".

עוד כותבת שילה בספר: "קריאת הפרוטוקולים של מליאות הכנסת וועדותיה מובילה למסקנה כי בדיונים שעסקו בענייני דימוא הרבו חברות הכנסת, ללא יוצא מהכלל, להתייחס לעובדה שהן נשים ולאינטרסים של נשים. לעומת זאת, בדיונים שעסקו בחקיקה או בתקציב, בקווי שביבת הנשק, ביחסי חוק, בסוגיות דיפלומטיות ועוד, הן הודרו עם המדיניות של מפלגותיהן ולא השתתפו בהם כמעט".

הדיונים?

"הפתעה היא לא המילה המדויקת. אפשר לומר שמאוד התרשמתי מההכנה של חברות הכנסת, שיש דברים שנשים מובילות: דאגה לילדים, דאגה ליתר מים, דאגה לחלשים. כל פעם שהנושאים הללו עלו, הנשים הרימו את היד וריבו. היום זה כמעט הפוך". איד, לדעתך, חברות הכנסת הראשונות היו מגיבות למראה הכנסת של היום?

"הן היו בורחות".

שוויון, השכלה, ייצוג

הכנסת הראשונה דנה בהרחבה בחוק שירות הבי

טחון וגם במקומן של נשים בצבא. "במהלך הדיונים הללו, אחר מחברי הכנסת הזכיר שבמלחמת העצמאות נלחמו נשים רתיות בגוש עציון", שילה מספרת. "הוא, כמובן, העלה את זה בניגוד לעמדות החוגים הרתיים, שבכנסת הראשונה היו מאוגדים בחזית רתית".

שילה מרגישה את חשיבותו של חוק שוויון זכויות האישה שחוקק בכנסת הראשונה: "בדיונים על החוק הזה אמר חבר כנסת רתי, דווקא מאוד מוערך, זרח ורפהטיג: 'זה אישוויון חוקי'. כלומר, הוא ראה באישוויון בין גבר לאישה דבר חוקי. אגב, במסגרת חוק שוויון זכויות האישה נאסר על ביגמיה, שהייתה נהוגה למשל בקרב יהודים ממוצא תימני".

אחד החוקים המעניינים שחוקקו עסק בגיל הנישואים.

"מי שהציעה את החוק הזה הייתה עדה פישמן מימון, חברת הכנסת הרווקה היחידה. היא הייתה

חברת כנסת שומרת מצוות במפא"י. זו הייתה הצעת החוק הפרטית הראשונה שעלתה בכנסת הראשונה. היא התייחסה במיוחד לנישואים בעדה התימנית שבהם הכלה הייתה לעיתים צעירה, אפילו בת פחות מ-12. כבר בתקופת המנדט נאבקו להעלאת הגיל המינימלי לנישואים, ובשנת 1936 נחקק חוק שאסר על נישואים לפני גיל 15. עדה פישמן מימון הציעה להגדיל יעלה ל-18. לבסוף קבעה הכנסת את גיל 17 כגיל המינימלי לנישואים".

בכנסת הראשונה, מוסיפה פרופ' שילה, חוקק גם חוק חינוך חובה ח"גם לכל ילד בארץ מגיל 6. "בעקבות החוק הזה כל הבנות בארץ, וכולל העולות הח"רשות מארצות האסלאם, שם לא היה ברור כלל חינוך ממוסד לבנות, קיבלו השכלה", היא מספרת. "כלי השכלה אין מעמד אישה. כלי השכלה נשים לא מגיעות להערכה עצמית או לעצמאות כלכלית".

מבחינת ייצוג פרלמנטרי של נשים, התקדמ'נו מאד.

"ב-50 השנים הראשונות של כנסת ישראל, אחוז הנשים נשאר על קצת פחות מ-10. כך זה היה עד 1999. בכנסת הקודמת הייתה עלייה בייצוג נשים, כיהנו בה 33 חברות כנסת באותו זמן. היום יש קצת פחות. כמו כן, יש לנו כיום גם חברות כנסת שלא בדיוק מעוניינות בקידום נשים".

איך תסבירי את זה?

"איך את מסבירה את זה שלאורך אלפי שנים נשים היו כל כך מדוכאות? המסקנה היא שנשים משתפות פעולה במידה מסוימת עם הדיכוי. קחי לדוגמה את הנשים החרדיות. הן מצביעות לכנסת, אבל אין להן נציגות בה, והן מקבלות את הדין".

איך את רואה את המצב בתחום בעוד עשר שנים?

"עם התפתחות המדינה והתעצמותה מתקדמים גם מקום האישה, חשיבותה, תרומתה. אני מקווה שהזמן הנורא שכולנו נמצאים בו עכשיו יחלוף ונד"כה שוב לראות צמיחה, התפתחות, ומעל לכל שקט ורוגע. זה הולך יחד עם מעמד האישה. בפן הפרלמנטי, לנשים יכול להיות הרבה יותר מקום בכנסת מאשר יש כיום. ואם ייבחרו הנשים הנכונות לכנסת, עם התפיסה הנכונה לקידום האישה, אפשר יהיה לעשות הרבה דברים".

"יש לנו כיום גם חברות כנסת שלא בדיוק מעוניינות בקידום נשים". פרופ' שילה צילום פרטי

בעיתון 'דבר הפועלת' פורסמה תמונה של שמונה חברות כנסת מתנועת הפועלות. כולן היו עם שיער אסוף, פנים מאוד רציניות, ולבוש שהוא בדרך כלל חליפות או שמלות שמרניות. חברות הכנסת הראשונה הדגישו שהן נשים. היחידה שהייתה נציגת מפלגת נשים אמרה: 'אנחנו שונות, אחרות אנו. מרגישות אחרות אנו'".

אני מקווה שהזמן הנורא שכולנו נמצאים בו עכשיו יחלוף ונזכה שוב לראות צמיחה, התפתחות, ומעל לכל שקט ורוגע. זה הולך יחד עם מעמד האישה. בפן הפרלמנטרי, לנשים יכול להיות הרבה יותר מקום בכנסת מאשר יש כיום. ואם ייבחרו הנשים הנכונות, עם התפיסה הנכונה לקידום האישה, אפשר יהיה לעשות הרבה דברים".